

ЦРЖВх №97/18.02.2014

РЕЦЕНЗИЯ

върху дисертационен труд за получаване
на образователната и научна степен „доктор”

Тема на дисертационния труд: „Личностни характеристики на спортисти,
занимаващи се с културизъм и фитнес”

Автор на дисертационния труд: Иван Иванов Неделчев

Рецензент: професор Никола Станев Попов, доктор на науките

Дисертационният труд на Иван Неделчев привлича вниманието със своята актуалност по две направления: изследва и характеризира в психологически план културизма като един спорт, който набира популярност, но няма необходимото и полагащо му се място в системата на спорта; изследва новосъздаващата се форма на спортуване, известна като фитнес, която колкото и модна, толкова става и модерна, но е далеч от погледа на специалистите по психология.

Изследванията на психологическите основания и психологическото съдържание на културизма и фитнеса дават възможност да се използват нови ресурси за тяхното по-нататъшно утвърждаване.

Авторът на дисертационния труд е отделил значително място на някои теоретически и исторически въпроси на културизма и фитнеса. При добре организираната и съдържателно проведена вътрешна защита това се отчита като недостатък. Но аз съм склонен да приема, че тук дефектът се е превърнал по-скоро в ефект.

Постижение на автора е съдържателният дискурс относно философските, етическите, естетическите и познавателните аспекти на културизма. Достоеен за отбелязване е тезисът, че „духовните основи в културизма са не по-малко важни, отколкото материалното напомпване” (с. 34), както и този, че „културизмът е елемент на лична социална

култура" (с. 49). Засегнати са и други съществени въпроси, изясняването на които е от значение за организирането на емпиричното изследване, за анализа на резултатите, получени от него. Например, въпросите за: нравствеността, мотивите, психологическата структура на личността, ценностите и ценностната структура. Отбелязана е и интерперсоналната типология. Струва ми се обаче, че повече е подчинена на тестови резултати, отколкото на логика. Също, класификацията на Лири относно нивата на интерперсоналното поведение няма логическа обвързаност. Цитираното от книгата на Байчинска за двете групи ценности – терминални и инструментални не е най-доброто. В случая по-добре е да се използва класификацията евдемонични (свързани с духовните и материални потребности за благополучие и щастие) и деонтични (свързани с потребности, в основата на които е задължението, необходимостта от регулиране на социалните отношения). Тези мои мисли са по-скоро в план на дискусия, целящи да насочат дисертанта към критично отношение по постановките на някои автори.

Много добро впечатление оставя и позоваването на наши авторитетни учени в областта на културизма като Гюрков, Боянов, Карабиберов. Приемствеността е нещо положително. Защото доста са авторите на дисертации, които се опират на нищо незначещи имена от други страни, а пренебрегват крупни научни приноси, създадени от наши учени в НСА „Васил Левски“. В теоретически план на спортсменството в състезателния културизъм е отделено подобаващо място.

Широкообхватната теоретическа постановка дава възможност да се формулират работната хипотеза, целта и задачите. Бележката ми е, че при хипотезата отсъства фитнес, а целта би трябвало да се даде по-разширено. Задачите и предметът на изследването са открити много добре. Методиката и методическият инструментариум са адекватни на

поставените цел и задачи. Обектът на изследването като брой лица е достатъчен и съответно добре разпределен по подгрупи.

Освен достойнствата и постиженията в теоретичната част, могат да се отбележат някои основни приноси, произтичащи от анализа на емпиричните изследвания.

Важно е да се знае общото и преди всичко различното в психологическия профил на културистите и практикуващите фитнес. Установени са разликите (14 на брой) относно удовлетвореността и мотивацията. При двете групи спортуващи удовлетвореността от треньора/инструктора е висока. Така се констатира положителния атестат на специалистите в областта на културизма и фитнеса.

Изведена е структурата на мотивационната ориентация при културисти и при практикуващи фитнес. Заслужава внимание констатираното, че при културистите ориентацията е предимно към „честна игра“ и към стремеж за познавателно развитие. Положителен факт е и сравнението с данни, получени от други автори. Смътен е обаче терминът „външна мотивация на неосъзнато обективизиране“.

Принос е изведеният смисъл на съответно практикуваното спортуване. Смисълът на практикуващите културизъм е във възможностите, които дава този спорт за личностно усъвършенстване, за самопознание, а също за повишаване на индекса на физическото и психическото здраве. За фитнес-любителите очаквано са с предимство последните две евдемонични ценности. Констатирани са различия също при културисти, които са състезатели и културисти - любители. По отношение на спортсменството считам, че резултатите от теста не задоволяват, и нагласата към спортсменство не е убедително доказана.

За отбелязване е и откритието, че възрастта и спортният стаж не влияят върху изследваните явления. Влияние оказва само рангът на състезанието, в което културистите участват. При аналогични изследвания

с други спортни дисциплини стажът и възрастта са фактори за изменения. Но не са потърсени източници за сравнение. При културистите възрастта и стажът са фактори за нарастване на амотивацията. Това е принос към характеристиката на мотивацията на „отиващия си спортист“. При фитнес-любителите влияние оказват само броя на занятията през седмицата, което е важен факт, тъй като игнорира възрастта и годините, прекарани във фитнес-залата.

Съществен принос в дисертацията са идентифицираните ценности на културистите и фитнес-любителите. Освен йерархията, установено е и тяхното групиране и най-важното – интегрирането им в ценностно-ориентировъчно единство. Това е научен факт на емпирична верификация на теоретическата постановка за съществуването на ценностна система при спортуващи.

Специфична характеристика за културистите са изведените като доминиращи от групите четири ценности: хедонизъм, сигурност, духовност, себенасоченост.

Дисертантът установява, че по съществените характеристики културистите превъзхождат фитнес-любителите. Диференцираният профил на двете групи спортуващи кратко, но много точно е определен: за културистите спортуването е начин на живот; за фитнес-любителите – те тренират, за да живеят.

Ценност са и данните относно зависимостите на трите вида мотивационни феномени, както и на интерперсоналните характеристики с останалите изследвани явления. Те дават възможност да се изведе заключението, че личностното усъвършенстване, удовлетвореността и вътрешната хармония при културистите са свързани с положителното отношение към установените правила и норми, към съперниците, към тренировъчния и състезателния процес. Това заключение би могло да бъде

много полезно и за тренинговете на някои други видове спорт, където не се обръща внимание например на вътрешната хармония на състезателите.

Оправдано докторантът прави генералното обобщение, че културизмът способства за развитието на процесите на социализация; улеснява интериоризацията на правилата, нормите, морала и културата на обществото. Още повече като се знае, че останаха твърде малко обществени сектори, които способстват за развитието на тези процеси.

Що се отнася до конкретните седем извода, може да се отправят претенции за по-голяма насоченост спрямо поставените задачи. Например, липсват изводи за групата на фитнес-любителите. Препоръките могат да бъдат по-добре формулирани. Би могло да се препоръча по отношение на фитнеса намирането на повече ресурси (общински, фирмени, държавни и др.), за да се включи това спортване като част от „масовия спорт“ и да бъде достатъчно не само за тези, които са финансово по-състоятелни.

Дисертацията на Иван Неделчев е написана интелигентно, компетентно и с добър усет към задълбоченост. Литературните източници могат да се приемат за достатъчно, с препоръка повече внимание да се отдели на по-съвременни издания. Опазването (14 фигури и пет таблици) е пестеливо, но всъщност е избегнато излишно натрупване на нагледен материал.

Иван Неделчев като докторант в „Центъра за научна и приложна дейност в спорта“ към НСА „Васил Левски“ е зачислен през ноември 2010 г. и отчислен през декември 2013 г. Спазил е срока за написване на дисертацията. Има три публикации, две в списание и една в сборник, свързани с темата на дисертацията.

От прегледа на документацията, приложена към дисертационния труд, следва да отчете, че няма процедурни нарушения.

Авторефератът, в обем от 53 страници съответства на изложеното в дисертационния труд.

В заключение:

Като се съобразявам с всичко отчетено по-горе като постижения, приноси и достойнства, предлагам на научното жури да гласува положително за даване на Иван Иванов Неделчев образователната и научна степен „доктор” във връзка с написания от него дисертационен труд „Личностни характеристики на спортисти, занимаващите се с културизъм и фитнес”.

10.02.2014 г.

РЕЦЕНЗЕНТ:
(проф. Н. Попов, дн)